

**Byly protiválečné demonstrace z července 1917 skutečně prvním pokusem bolševiků o puč? A jestli ano, proč selhal?**

V této otázce dodnes nepadají mezi historiky shody. Demonstrace začaly víceméně spontánně, avšak v jejich průběhu bolševici vycitili příležitost a o převrat se pokusili. Lenin po něm konečně volal od svého návratu do Ruska v dubnu téhož roku. Puč se nezdařil zejména proto, že šlo o improvizovanou akci bez pečlivější přípravy. Také vliv bolševiků v revolučních orgánech jako Petrohradský sovět ještě nebyl takový jako později v říjnu.

**Kdo byl pro zdar revoluce důležitější: Lenin, nebo Trocký?**

Oba sehráli nezastupitelnou roli. Na první místo bych nicméně postavil Lenina. Stál v čele bolševické strany, jeho autorita byla nepochybnitelná a po návratu do Ruska fakticky vnutil vedení bolševické strany ideu ozbrojeného převratu proti prozatímní vládě. Na tomto záměru vehementně trval a nakonec ho i zrealizoval. Za vydatné pomoci Trockého, který se během roku 1917 přidal k bolševikům a jako skvělý organizátor sehrál v říjnovém převratu klíčovou roli.

**Jak velkou roli hrála německá podpora bolševického hnutí? Někteří historici ji silně akcentují, takže to skoro vypadá, že Lenin byl císařovou loutkou.**

Německá podpora byla nepochybně důležitá. Bez Německa by se Lenin stěží vůbec vrátil do Ruska. Také německé finance výrazně pomohly bolševikům v budování strany se vším, co k tomu patřilo. O Leninovi jako „císařově loutce“ bych však nehovořil; bolševici měli své vlastní plány. Lenin byl v tomto směru pragmatik. Využíval německé zdroje a zároveň počítal s tím, že po vítězství revoluce v Rusku brzy dojde k jejímu rozšíření dále do Evropy, na prvním místě do Německa.

**Jak s odstupem sta let hodnotí Alexandra Kerenského? Člověk se o něm dočte, že to byl výborný řečník, ale i poněkud teatrální „samozřejmě“ a podle některých svědectví i kokainista. V kterém okamžiku podle vás udělal rozhodující chybu?**

Kerenskij jistě patřil mezi výrazné osobnosti revoluce. Politici leckdy bývají teatrální, on patřil k těm sortě. Tak trochu se stylizoval do role lidového vůdce, jenže jeho politika stála na pokračování ve válce, což během roku 1917 odmlátilo stále více Rusů. Uvést jeden okamžik, ve kterém udělal rozhodující chybu, asi nelze. Spíše to byl celkový kurz jeho politiky, která se snažila být demokratická, ale pro obyčejné Rusy nebyla dost radikální. A hlavním problémem byla válka, kterou prostě lidé nechťeli.

**Jaká postava revolučního roku je pro vás osobně nejzajímavější?**

Nemám žádného favorita - rozhodně ne mezi politiky. Spíše mě zajímají lidé bez politického vlivu, takřka jakýchkoli událostí. Jak z vyšších vrstev, tak obyčejní dělníci nebo rolníci. Zajímavou osobou je například hrabě Sergej Dmitrijevič Šeremetjev. V revolučním roce už to byl starý muž, sedmdesátník, který patřil k nejobhatším ruským aristokratům a proslul jako zastánce konzervativní monarchie. Nicméně vzhledem k politické krizi, do jaké se Rusko během války dostalo, si v únoru 1917 uvědomil, že monarchie je neudržitelná, a byl schopen smířit se s existencí prozatímní vlády. Hlavní, co si přál, byl klid a pořádek. Nejméně se obával propadu Ruska do chaosu a anarchie. S tím, jak se události roku 1917 vyvíjely, ale dospěl k závěru, že právě to Rusko čeká. Pro něho osobně bylo štěstí, že zemřel na počátku roku 1918, tedy dříve než začaly cílené represe šlechtě.

**Dá se o bolševické revoluci dnes zjistit ještě něco nového? A promíto se to nějak do nových Dějin Ruska z Nakladatelství Lidové noviny, pod kterými jste rovněž podepsaný?**

Nějaké zásadní nové objevy očekávat asi nelze. Spíše jde o postupy v interpretacích a akcentování dříve opomíjených aspektů revoluce. Světová historiografie, ruská i takzvaná západní, si dnes více všimá dějů každodennosti a osudů obyčejných lidí a dávno se neoustředí jen na politické dějiny.



Foto: Profimedia.cz

# Rusy už dnes Říjnová revoluce příliš nezajímá

„Putin si vybírá ty události, symboly, postavy, které se mu hodí do koncepce silného státu. Je schopný odvolávat se na cary i bolševické vůdce,“ říká historik.



Adam Hájek  
redaktor iDNES.cz

**Jsou tedy Rusové ve vnímání VŘSR rozpolceni?**

Rozpolcenost tady jistě je. Rusové se určité od sovětské minulosti „neodstříhli“ tolik jako třeba Češi od doby komunismu. Už proto, že v Rusku sovětský režim trval výrazně déle a také, troufám si tvrdit, měl mnohem větší legitimitu než komunistický režim v Československu. Přece jen to byl „domácí režim“, navíc velmi posílený vítězstvím v 2. světové válce a tím, že z Ruska, respektive SSSR, se stala světová velmoc. Navíc sovětský režim nikdy nestál pouze na teroru, dokonce ani za Stalina. Postupně odstraňování teroru po Stalinově smrti stabilizovalo život v SSSR a lidé v systému věřili nebo ho alespoň nijak zásadně nepochybovali.

**Takže je patrná i nějaká nostalgie.**

Je to pochopitelné vzhledem k chaosu v 90. letech. Lidé postrádali stabilitu a „prosperitu“ sovětské doby, i proto má teď u většiny Rusů podporu Putin a jeho vláda. Pokud se podíváme na oficiální vládní interpretace ruské a sovětské minulosti, lze si všimnout toho, že Putinův režim si vybírá ty události, symboly, postavy z dějin, které se mu hodí do politické koncepce silného státu. Proto je Putin schopný odvolávat se na cary stejně jako bolševické vůdce.

**Dubnový průzkum ukázal, že od 90. let přibýlo Rusů, kteří za revoluci vidí slabost vlády a spiknutí cizích mocností. Co podle vás za touto proměnou je?**

To není nijak nový názor, takto byla vysvětlována revoluce hned v roce 1917. V každém případě tady posun od 90. let je, což souvisí s celkovou proměnou politiky a společnosti v Rusku. Po pádu SSSR se v Rusku s nadšením hovořilo o budování liberální demokracie, tržní ekonomiky a spolupráci se Západem. Brzy přišlo vystřízlivění a šok. Devadesátá léta byla pro Rusko obdobím těžké krize a značná část společnosti si z ní odnesla nedůvěru k liberální demokracii a Západu obecně. Někteří politici začali hovořit o zradě a spiknutí Západu a hodně lidí tomu uvěřilo nebo si to už myslelo bez ohledu na politiku. A promítlo se to i do pohledu na ruskou minulost - za vše negativní v ruských dějinách můžou cizí vlivy a Rusové jsou jenom oběti.

**Vidíte nyní v Rusku nějaké hnutí, které by mělo revoluční potenciál? Například protesty kolem Alexeje Navalného?**

Nevidím. Různé formy opozice proti Putinově vládě existovaly od samého počátku a jistě budou existovat i nadále, nevěřím však tomu, že by byly schopné vyvolat v zemi revoluci. Ne za současných situací.

**Jakou sílu mají dnes v ruské společnosti síly, které bychom mohli označit za „černosotněnce“? Tedy pravoslavní fanatiky, uctívající cara a militantní nacionalisty křísící slávu ruského impéria?**

Pravicový extremismus navazující na tradici ultrapravice z doby ještě carského Ruska (takzvané černosotněnství) se průběžně objevuje od rozpadu SSSR, nicméně nehraje v ruské politice výraznou roli. Z významnějších osobností politického života má k některým jeho projevům jisté blízko Vladimir Žirinovskij. Nebo také Eduard Limonov v určitých fázích svého politického působení. Celkově vzato je to marginální záležitost. Mohlo by se to změnit, jen kdyby se radikálně zhoršila ekonomická situace v Rusku.

**Rusové v poslední době natočili několik filmů z doby revoluce (Admirál, Matilda, seriál Trockij), které mi přijdou pozoruhodně odpolitizované a jde v nich spíše o romantické plotky. Čím to podle vás je?**

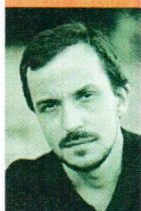
Nezdá se mi, že by to byly odpolitizované filmy. Například Admirál pojednávající o admirálu Kolčakovi, jednom z hlavních velitelů bílých za občanské války, je hodně politický. Zejména tím, jak ukazuje Kolčaka jako jednoznačně kladnou figuru, bojovníka za „Velké Rusko“ a v podstatě obět zradě. Romantické zápletky k historickým velko-filmům patří od nepaměti, to je takový „hollywoodský styl“, který si osvojila i část ruské kinematografie.

**V Dějinách Ruska píšete, že tragédie Ruska spočívala v tom, že k revoluci neexistovala alternativa. Proč to ale byli právě bolševici, kdo se nakonec chopil moci? Vydýž se začátku byli v menšině...**

Od určité chvíle se revoluce skutečně stala nevyhnutelnou. Podepsala se na tom především první světová válka. To, že průběh revoluce začali určovat bolševici, bylo dáno atomizací ruské politické scény a slabostí státu. Ruské impérium po únorové revoluci se začalo rozpadat, státní moc ztrácela sílu. Politické strany, až na bolševiky, čekaly na volby do Ústavodárného shromáždění a představovaly si vývoj směrem k demokracii - i když představy o ní se u nich velmi lišily. Bolševici jako jediní byli připraveni k ozbrojenému puči. Nesmíme také zapomenout, že jejich podpora během roku 1917 rostla. Lenin totiž požadoval ukončení války a radikální změnu vlastnických vztahů, což se líbilo většině prostého obyvatelstva, které nechťelo čekat na reformy provedené zákony přijatými v parlamentu. Onu zmiňovanou tragédii vidím především v tom, že Rusku se v roce 1917 reálně nabízelý dvě cesty - buď prohlubování anarchie a rozpad státu, nebo nějaká forma autoritativního režimu.

## Historik

Zbyněk Vydra (39 let) je představitel mladé generace českých historiků orientujících se na moderní dějiny Ruska. Přednáší na Fakultě filozofické Univerzity Pardubice. Je autorem knih Židovská otázka v carském Rusku 1881-1906. Vládá, Židé a antisemitismus a Život za cara? Krajin pravice v předrevolučním Rusku. Jako jeden z pětičlenného kolektivu je podepsán pod novými Dějinami Ruska, které letos v létě vyšly v Nakladatelství Lidové noviny.





## Rusy už dnes Říjnová revoluce příliš nezajímá

4.11.2017 Mladá fronta DNES str. 16 Rozhovor

Adam Hájek Univerzita Pardubice

„Putin si vybírá ty události, symboly, postavy, které se mu hodí do koncepce silného státu. Je schopný odvolávat se na cary i bolševické vůdce,“ říká historik.

Mnozí Rusové jsou přesvědčeni, že za vše negativní v jejich dějinách můžou cizí vlivy a oni jsou jen oběti. Týká se to i bolševického puče, jehož sté výročí si Rusko nyní připomíná. „Od určité chvíle se revoluce skutečně stala nevyhnutelnou,“ podotýká historik Zbyněk Vydra.

\* Rusové jsou ve vztahu k Velké říjnové socialistické revoluci stále rozpolcení. Moc nevědí, co si s výročím počít, a vláda ho prý dokonce ignoruje. Odpovídá to realitě?

Průzkumy veřejného mínění ukazují, že vysoké procento Rusů rok 1917 příliš nezajímá, protože ho pro současný život nepokládají za důležitý. Respektive hodně Rusů nemá na revoluční události vyhraněný názor. Na druhou stranu vychází množství knih o ruské revoluci, točí se dokumentární filmy, což svědčí o tom, že v určité části společnosti nepochybně poptávka po informacích existuje.

\* Jsou tedy Rusové ve vnímání VŘSR rozpolcení?

Rozpolcenost tady jistě je. Rusové se určitě od sovětské minulosti „neodstříhli“ tolik jako třeba Češi od doby komunismu. Už proto, že v Rusku sovětský režim trval výrazně déle a také, troufám si tvrdit, měl mnohem větší legitimitu než komunistický režim v Československu. Přece jen to byl „domácí režim“, navíc velmi posílený vítězstvím v 2. světové válce a tím, že z Ruska, respektive SSSR, se stala světová velmoc. Navíc sovětský režim nikdy nestál pouze na teroru, dokonce ani za Stalina. Postupné odstraňování teroru po Stalinově smrti stabilizovalo život v SSSR a lidé v systému věřili nebo ho alespoň nijak zásadně nezpochybňovali.

\* Takže je patrná i nějaká nostalgie.

Je to pochopitelné vzhledem k chaosu v 90. letech. Lidé postrádali stabilitu a „prosperitu“ sovětské doby, i proto má teď u většiny Rusů podporu Putin a jeho vláda. Pokud se podíváme na oficiální vládní interpretace ruské a sovětské minulosti, lze si všimnout toho, že Putinův režim si vybírá ty události, symboly, postavy z dějin, které se mu hodí do politické koncepce silného státu. Proto je Putin schopný odvolávat se na cary stejně jako bolševické vůdce.

\* Dubnový průzkum ukázal, že od 90. let přibylo Rusů, kteří za revolucí vidí slabost vlády a spiknutí cizích mocností. Co podle vás za touto proměnou je?

To není nijak nový názor, takto byla vysvětlována revoluce hned v roce 1917. V každém případě tady posun od 90. let je, což souvisí s celkovou proměnou politiky a společnosti v Rusku. Po pádu SSSR se v Rusku s nadšením hovořilo o budování liberální demokracie, tržní ekonomiky a spolupráci se Západem. Brzy přišlo vystřízlivění a šok. Devadesátá léta byla pro Rusko obdobím těžké krize a značná část společnosti si z ní odnesla nedůvěru k liberální demokracii a Západu obecně. Někteří politici začali hovořit o zradě a spiknutí Západu a hodně lidí tomu uvěřilo nebo si to už myslelo bez ohledu na politiky. A promítlo se to i do pohledu na ruskou minulost – za vše negativní v ruských dějinách můžou cizí vlivy a Rusové jsou jenom oběti.

\* Vidíte nyní v Rusku nějaké hnutí, které by mělo revoluční potenciál? Například protesty kolem Alexeje Navalného?

Nevidím. Různé formy opozice proti Putinově vládě existovaly od samého počátku a jistě budou existovat i nadále, nevěřím však tomu, že by byly schopné vyvolat v zemi revoluci. Ne za současné situace.

\* Jakou sílu mají dnes v ruské společnosti síly, které bychom mohli označit za „černosotněnce“? Tedy pravoslavní fanatici, uctívači cara a militantní nacionalisté křísící slávu ruského impéria?

Pravicový extremismus navazující na tradici ultrapravice z doby ještě carského Ruska (takzvané černosotněnství) se průběžně objevuje od rozpadu SSSR, nicméně nehraje v ruské politice výraznou roli. Z významnějších osobností politického života má k některým jeho projevům jistě blízko Vladimir Žirinovskij. Nebo také Eduard Limonov v určitých fázích svého politického působení. Celkově vzato je to marginální záležitost. Mohlo by se to změnit, jen kdyby se radikálně zhoršila ekonomická situace v Rusku.

\* Rusové v poslední době natočili několik filmů z doby revoluce (Admirál, Matilda, seriál Trockij), které mi přijdou pozoruhodně odpolitizované a jde v nich spíš o romantické plotky. Čím to podle vás je?

Nezdá se mi, že by to byly odpolitizované filmy. Například Admirál pojednávající o admirálu Kolčakovi, jednom z hlavních velitelů bílých za občanské války, je hodně politický. Zejména tím, jak ukazuje Kolčaka jako jednoznačně kladnou figuru, bojovníka za „Velké Rusko“ a v podstatě obět zrad. Romantické zápletky k historickým velkofilmům patří od nepaměti, to je takový „hollywoodský styl“, který si osvojila i část ruské kinematografie.

\* V Dějinách Ruska píšete, že tragédie Ruska spočívala v tom, že k revoluci neexistovala alternativa. Proč to ale byli právě bolševici, kdo se nakonec chopil moci? Vždyť ze začátku byli v menšině...

Od určité chvíle se revoluce skutečně stala nevyhnutelnou. Podepsala se na tom především první světová válka. To, že průběh revoluce začali určovat bolševici, bylo dáno atomizací ruské politické scény a slabostí státu. Ruské impérium po únorové revoluci se začalo rozpadat, státní moc ztrácela sílu. Politické strany, až na bolševiky, čekaly na volby do Ústavodárného shromáždění a představovaly si vývoj směrem k demokracii – i když představy o ní se u nich velmi lišily. Bolševici jako jediní byli připraveni k ozbrojenému puči. Nesmíme také zapomínat, že jejich podpora během roku 1917 rostla. Lenin totiž požadoval ukončení války a radikální změnu vlastnických vztahů, což se líbilo většině prostého obyvatelstva, které nechtělo čekat na reformy provedené zákony přijatými v parlamentu. Onu zmiňovanou tragédii vidím především v tom, že Rusku se v roce 1917 reálně nabízely dvě cesty – buď prohlubování anarchie a rozpad státu, nebo nějaká forma autoritativního režimu.

\* Byly protiválečné demonstrace z července 1917 skutečně prvním pokusem bolševiků o puč? A jestli ano, proč selhal?

V této otázce dodnes nepanuje mezi historiky shoda. Demonstrace začaly víceméně spontánně, avšak v jejich průběhu bolševici vycítili příležitost a o převrat se pokusili. Lenin po něm koneckonců volal od svého návratu do Ruska v dubnu téhož roku. Puč se nezdařil zejména proto, že šlo o improvizovanou akci bez pečlivější přípravy. Také vliv bolševiků v revolučních orgánech jako Petrohradský sovět ještě nebyl takový jako později v říjnu.

\* Kdo byl pro zdar revoluce důležitější: Lenin, nebo Trocký?

Oba sehráli nezastupitelnou roli. Na první místo bych nicméně postavil Lenina. Stál v čele bolševické strany, jeho autorita byla nezpochybnitelná a po návratu do Ruska fakticky vnutil vedení bolševické strany ideu ozbrojeného převratu proti prozatímní vládě. Na tomto záměru vehementně trval a nakonec ho i zrealizoval. Za vydatné pomoci Trockého, který se během roku 1917 přidal k bolševikům a jako skvělý organizátor sehrál v říjnovém převratu klíčovou roli.

\* Jak velkou roli hrála německá podpora bolševického hnutí? Někteří historici ji silně akcentují, takže to skoro vypadá, že Lenin byl císařovou loutkou.

Německá podpora byla nepochybně důležitá. Bez Německa by se Lenin stěží vůbec vrátil do Ruska. Také německé finance výrazně pomohly bolševikům v budování strany se vším, co k tomu patřilo. O Leninovi jako „císařově loutce“ bych však nehovořil; bolševici měli své vlastní plány. Lenin byl v tomto směru pragmatik. Využíval německé zdroje a zároveň počítal s tím, že po vítězství revoluce v Rusku brzy dojde k jejímu rozšíření dál do Evropy, na prvním místě do Německa.

\* Jak s odstupem sta let hodnotit Alexandra Kerenského? Člověk se o něm dočte, že to byl výborný řečník, ale i poněkud teatrální „samožer“ a podle některých svědectví i kokainista. V kterém okamžiku podle vás udělal rozhodující chybu?

Kerenskij jistě patřil mezi výrazné osobnosti revoluce. Politici leckdy bývají teatrální, on patřil k té sortě. Tak trochu se stylizoval do role lidového vůdce, jenže jeho politika stála na pokračování ve válce, což během roku 1917 odmítalo stále více a více Rusů. Uvést jeden okamžik, ve kterém udělal rozhodující chybu, asi nelze. Spíš to byl celkový kurz jeho politiky, která se snažila být demokratická, ale pro obyčejné Rusy nebyla dost radikální. A hlavním problémem byla válka, kterou prostě lidé nechtěli.

\* Jaká postava revolučního roku je pro vás osobně nejzajímavější?

Nemám žádného favorita – rozhodně ne mezi politiky. Spíš mne zajímají lidé bez politického vlivu, takřkajíc vláčení událostmi. Jak z vyšších vrstev, tak obyčejní dělníci nebo rolníci. Zajímavou osobou je například hrabě Sergej Dmitrijevič Šeremetěv. V revolučním roce už to byl starý muž, sedmdesátník, který patřil k nejbohatším ruským aristokratům a proslul jako zastávce konzervativní monarchie. Nicméně vzhledem k politické krizi, do jaké se Rusko během války dostalo, si v únoru 1917 uvědomil, že monarchie je neudržitelná, a byl schopen smířit se s existencí prozatímní vlády. Hlavní, co si přál, byl klid a pořádek. Nejvíce se obával propadu Ruska do chaosu a anarchie. S tím, jak se události roku 1917 vyvíjely, ale dospěl k závěru, že právě to Rusko čeká. Pro něho osobně bylo štěstí, že zemřel na počátku roku 1918, tedy dřív než začaly cílené represe šlechty.

\* Dá se o bolševické revoluci dnes zjistit ještě něco nového? A promítlo se to nějak do nových Dějin Ruska z Nakladatelství Lidové noviny, pod kterými jste rovněž podepsaný?

Nějaké zásadní nové objevy očekávat asi nelze. Spíš jde o posuny v interpretacích a akcentování dříve opomíjených aspektů revoluce. Světová historiografie, ruská i takzvaná západní, si dnes více všímá dějin každodennosti a osudů obyčejných lidí a dávno se nesoustředí jen na politické dějiny.

\*\*\*

Historik Zbyněk Vydra (39 let) je představitelem mladé generace českých historiků orientujících se na moderní dějiny Ruska. Přednáší na **Fakultě filozofické Univerzity Pardubice**. Je autorem knih Židovská otázka v carském Rusku 1881-1906. Vláda, Židé a antisemitismus a Život za cara? Krajní pravice v předrevolučním Rusku. Jako jeden z pětičlenného kolektivu je podepsán pod novými Dějinami Ruska, které letos v létě vyšly v Nakladatelství Lidové noviny.

Foto autor| Foto: Profimedia.cz

O autorovi| Adam Hájek, redaktor iDNES.cz